

Recenzije.

Merkelbach Benedictus Henricus O. P.: *Summa Theologiae moralis ad mentem D. Thomae et ad normam iuris novi ad usum scholarum edita* Tomus I.: De principiis et virtutibus theologis, 8°, str. 756. fr. 30.— — Tomus II.: De virtutibus moralibus... 8°, str. 944. fr. 40.— — Tomus III.: De sacramentis... 8°, str. 960. fr. 40.— — Paris 1931. (I. sv.), 1932. (II. sv.), 1933. (III. sv.), Desclée De Brouwer & Cie. éditeurs, 76 rue des Saints Pères.

U tri godine zaredom izdao je profesor praktičnog moralnog bogoslovlja na dominikanskom učilištu Angelicum u Rimu gornje djelo, koje se i po opsegu i po vrijednosti vrsta među prvorazredna djela te struke u današnjoj naučnoj literaturi. Što je naročito karakteristično za nj, jest činjenica, da se M. vraća k načinu starih moralista, koji polažu veliku važnost na obrazloženo i dokazano izlaganje principa, tačno i precizno ispostavljanje pojmova. Tako M. spaja spekulativno i praktično moralno bogoslovlje; ne pretjeruje u pozitivnom i ukočenom, a ne gubi se u pojedinstvima kazuističke moralke, nego daje da dode do izražaja razumsko i kritičko izvođenje zaključaka. Logički i sintetički red potpuno je i dosljedno proveden.

Kao član dominikanskog reda M. je strogi tomista. Ne slijedi sv. Tomu tek što se nauke tiče, nego se drži njegove Summe i što se tiče redosljeda, kojim Toma izlaže moralnu nauku. Zato M. djelo nije podijeljeno prema zapovijedima božjim i crkvenim, dužnostima i propisima, kako se ponegdje uobičajilo iza sv. Alfonza, nego prema krepostima. I to je jedna odlika djela, pogotovo kad se uzme u obzir, da je u tom sastavu čitava moralna nauka iznesena potpuno i precizno u svim i prema svim pogledima mnogostrukog ljudskog života. Didaktički je red od velike važnosti, jer se tako olakšava rad dacima. I s te strane je M. zadovoljio.

Ima u ovom opsežnom djelu stvari, koje se redovno ne nalaze u udžbenicima moralke. To su čitave teze iz filozofije i dogmatike. Ne bih nipošto rekao, da su suvišne. Poznavajući spremu slušača na univerzitetima, smatram ih ovdje veoma potrebnima i korisnima. Ako je materijal slušačima poznat, steći će oni prijelaz i upoznati vezu između pojedinih bogoslovskih disciplina; ako im je nepoznat, upotpunit će se tim i tako njihovo znanje. Na profesoru je, da tu stvar vodi pravim i korisnim putem.

Prvi svezak obuhvata traktate: o konačnom cilju ili o blaženstvu, o činima ljudskim ili o djelovanju, o savjesti u koliko ravna to ljudsko djelovanje, o zakonima, o grijehu, te općenito o krepostima. Dodan je ovome svesku i traktat o vjeri, ufanju i ljubavi kao bogoslovskim krepostima. Drugi svezak je podijeljen na 4 traktata t. j. 4 kardinalne kreposti, pa je u vezi s njima obradeno sve, što u opseg pojedine te kreposti spada. Dakle sve ono, što drugi auktori obrađuju u drugoj podjeli, kad čitav materijal dijele prema dekalogu, crkvenim zapovijedima i dužnostima pojedinih zvanja. Treći svezak obrađuje sakramente. Ističu se osobito euharistija, pokora i ženidba. Tu je dogmatski i juridički dio daleko nad moralno-pastoralnim.

Za napredak moralnog bogoslovlja učinit će M. djelo mnogo. I ako ne stoji, da su drugi, pa čak i renonirani autori, potpuno zanemarili spekulativni dio moralke, valja ovdje piscu priznati, da je pojedina pitanja s te strane produbio, podigao na viši jedan stupanj i solidnom argumentacijom uspio naučno unaprediti. Usto mu je stil jasan i lagan, pa ne čini poteškoća kao neka druga djela, kod kojih se vidi nakon par rečenica, da im autor slaže misli u svom materinskom jeziku, koji se s duhom latinitine nipošto ne pokriva.

Još ističem, da autor ne pušta s vida ni modernih problema, o kojima treba danas voditi računa. Ne obrazlaže ih, istina, na široko, ali daje o njima svoj sud. U svakom pogledu imamo ovdje jedan udžbenik, koji zaslužuje naše priznanje i pohvalu.

Na str. 200 (I. sv.) govori »de conscientia supernaturali«. Obzirom na izraz bolje je: savjest o supernaturalnom.

Na str. 227 (I.) dozvoljava, da bi moglo nekako biti i zakonske obveze bez priznanja Boga. Neka »*partialis cognitio legis moralis*«, gdje čovjek ne bi poznavao Boga kao onoga, koji zapovijeda (»*Deus non iubens*«), nego tek kao najviše dobro. Ali otkud onda obveza? Je li to u pravom smislu zakon?

Na str. 242 (I.) Machiavel mjesto Machiavelli.

Na str. 286 (I.) kod pitanja, da li nam se mogu propisati »actus interni« autor brani negativno mišljenje. Držim, da se za protivnu misao ne može reći, da je »*sine fundamento*«.

Na str. 356 (I.) i ako bi se moglo reći, da je minus recta definicija grijeha: »*voluntarius recessus a regula divina*«, ne može se to reći za: »*transgressio libera legis Dei*«, jer *transgressio* znači nešto pozitivno, a nije tek *privatio et recessus*.

Na str. 358 (I.) strožiji je autor nego sâm sv. Toma, kad veli, da se grijesi specifično ne dijele prout *opponuntur diversis virtutibus* (*sententia Scoti*); a mogu se baš po tome principu vrlo dobro dijeliti.

Na str. 422 (I.) slijedi izričaj sv. Tome, da je laki grijehi praeter, a ne contra legem, što teozofi općenito ne usvajaju.

Na str. 582 (I.) bolje je prikloniti se liberalnijem shvaćanju sve i kraj poznatih odgovora S. O., jer se to shvaćanje dađe dovesti u sklad s propisima s jedne, a ljudskim osjećanjem s druge strane.

Na str. 410 (I.) govor je de *acedia*, a opet gotovo ad verbum na str. 714. Jednako vrijedi za *Invidia* na str. 408 i opet na str. 715.

Na str. 275 (II.) ne bih se složio s autorom, da su oni razlozi, koje on tamno navodi dostatni za jedan navalni rat. Barem svi ne. Mogu se naći drugi putevi, da se ukloni spor, a i valja ih tražiti. *Auctoritas suprema* se traži među inim, da ga odobri. Tu bi trebalo reći, da nije zgodno, ako je pristanak ovisan o jednoj osobi. O kemičkom ratu ne nalazim ništa.

Na str. 360 (II.) ne priznaje autor, da se »pudicitia« smije krvlju braniti. Bolje je ostati kod starog mišljenja, da se smije. Može ona nekome biti vrijednija od samoga života!

Na str. 421 (II.) nabraja i »furta religiosorum« među one krađe, koje treba blaže prosuđivati. Ja bi ih ubrojio upravo obratno: među one, koje valja strožije ocijeniti.

Na str. 460 (II.) navodi, da će se rijetko desiti slučaj, da superior od podložnika mora moliti oprost. I ako veli »raro«, opet je to bolje, nego kako veli Noldin nunquam.

Na str. 688 (II.) isto tako ispravno odbija pobožnost k dušama u očistilištu, koju neki teolozi zagovaraju bez ikakovog solidnog oslona.

Na str. 855 (II.) bolje je reći, da je za mučeništvo potreba »causa mortis sufficiens«, nego »ut quis revera mortem corporalem patiatur«.

Ovih nekoliko opazaka ni najmanje ne umanjuje vrijednosti djela. Teško bi bilo naći nekoga, tko bi u ovako ogromnom predmetu u svim pitanjima, pa i u onima sporedne važnosti mislio potpuno jednako kao drugi. Ponavljam: M. nam je dao djelo, koje se svojom solidnom obradom nameće svima, a služiti će i za naučni razvoj moralnog bogoslovlja u naše vrijeme.

Dr. A. Živković.

Zumit P. N. ord. Praed.: Philosophia moralis thomistica, I. De beatitudine, Romae 1934, Institutum pontificum internationale »Angelicum«, 8°, str. 160.

U ovoj je monografiji obrađeno samo jedno pitanje, o kojemu raspravlja moralna filozofija: o blaženstvu. Mjesto uvoda izjasnio je autor nobičajene pojmovne oznake: o imenu, objektu, podjeli, metodi, izvorima moralne filozofije, utvrđujući usput i njezin praktično-naučni karakter. Svoju je tezu podijelio u 5 dijelova, pa govori: o cilju ili svrhi uopće i napose (str. 54—87 i 88—100), o formalnom blaženstvu (str. 101—122), te o blaženstvu u drugom (str. 122—145) i u ovom životu (str. 146—160).

Kako je nauka sv. Tome najsolidniji oslon ne samo za moralnu teologiju, nego i za moralnu filozofiju, autor se vjerno i tačno, gotovo doslovno drži velikoga učitelja svoga reda i njegovim riječima obrazlaže predmet. To mu uspijeva u lijepoj formi i glatkom stilu. Ispravnosti autorovih izvoda jasno je uvijek zdrava nauka sv. Tome, kojoj se on sa starijom školom priklanja.

Kad se međutim danas izdaje moralna filozofija ne smije se ona ograničiti samo na stare majstore. Treba uzeti obzir i na sve one pokušaje, pa i zablude, ako ćete ih tako nazvati, kroz koje je prošla ljudska misao kroz stoljeća. Ne dakako opširno i detaljno, jer toga one ne zaslužuju, nego ih valja klasifikovati i kao sićušne misli u poredbi s velikom naukom naših učitelja, iznijeti radi onih, kojima pišemo i za koje knjige izdajemo. Pisac je ove monografije to učinio samo kod teze: moralna filozofija je prava znanost, gdje pobija nazor sociološke Durkheimove škole. Taj je prikaz dobro izveden, jedino bi bolje bilo, da navode Levy-Brihlla, Durkheima, Comta i dr. ne citira po vrelu druge ruke (Deploige, Le conflit de la morale et de la sociologie) kao na str. 30, 31, 37, 38, 41. Trebao je zatim po našem mišljenju iznijeti iscrpiviji prikaz kod navođenja zabluda o konačnoj svrhi čovjekovoj in concreto, kad govori o utilitarizmu, epiku-